

Kazimierz M. Czarnecki, Ewa Kraus

Aparatura pojęciowa profesjologii jako nowej dziedziny wiedzy : (informacje terminologiczne)

Problemy Profesjologii nr 2, 13-17

2008

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Kazimierz M. Czarnecki, Ewa Kraus

APARATURA POJĘCIOWA PROFESJOLOGII JAKO NOWEJ DZIEDZINY WIEDZY (Informacje terminologiczne)

Streszczenie

Opracowanie zawiera podstawowe informacje o powstawaniu nowych dziedzin wiedzy; kryteriach warunkujących uznanie społeczne i naukowe nowej dziedziny wiedzy, a w szczególności analizę terminologii nowej dziedziny wiedzy, jaką jest profesjologia.

THE CONCEPTUAL APPARATUS OF PROFESSIOLOGY AS A NEW BRANCH OF KNOWLEDGE

Summary

This study contains basic information on the creation of new branches of knowledge, the criteria for the social and scientific recognition of new branch of knowledge and in particular the analysis of terminology of the new branch of knowledge named professiology.

ПОНЯТИЙНАЯ АППАРАТУРА – ПРОФЕССИОЛОГИЯ КАК НОВАЯ ОТРАСЛЬ ЗНАНИЙ (Терминологические информации)

Содержание

В этом труде находятся информации о возникающих новых отраслях знаний, критериях обуславливающих общественную и научную акцептацию новых отраслей знаний, а особенно анализ терминологии знаний, какой является профессология.

1. Kryteria powstawania nowych dziedzin wiedzy

Nauka światowa, w tym również polska, jest w ciągłym rozwoju. W krajach bogatszych i przywiązujących do nauki większą wagę jest on większy, wielokierunkowy; w krajach biedniejszych i mniej świadomych roli nauki w rozwoju państwa – mniejszy, skromniejszy, czasem wręcz minimalny. Faktem jest to, że powstają i rozwijają się coraz to nowe dziedziny wiedzy o przyrodzie, społeczeństwie i technice. Przykładowo można wymienić z terenu Polski powstanie PRAKSEOLOGII – nauki o sprawnym działaniu, której twórcą był prof. Tadeusz Kotarbiński (1886-1981); PEDAGOGIKI PRACY – nauki o zawodowym przygotowaniu człowieka do pracy i jej wykonywaniu, której twórcą jest prof. Tadeusz W. Nowacki.

Powstanie nowej dziedziny wiedzy jest warunkowane wieloma czynnikami. Z. Kowalewski (1973, s. 210) stwierdził, że „Powstawanie nowych dyscyplin naukowych jest faktem historyczno-kulturowym. którego interpretacja zależna jest od przyjętego punktu widzenia”. Uważa, że ważnym wyznacznikiem powstawania i analizy nowych dyscyplin nauko-

wych jest kryterium instytucjonalno – kulturowe, które skłania uczonych do rozpatrywania następujących zagadnień:

- norm i wzorców postępowania badawczego (stopnia ich skodyfikowania i sformalizowania),
- funkcji społeczno-celowościowych, wyrażających się między innymi w więzi instytucjonalnej,
- instrumentalnych zasobów środków technicznych, którymi dysponuje dana dyscyplina,
- więzi istniejącej między uczonymi danej dyscypliny, jej spistości,
- formalno-prawnego statusu reprezentującego dyscyplinę naukową.

E. Geblewicz (1973, s. 9) stwierdził, że „Proces specjalizacji w dziedzinie badań naukowych jest szczególnym przypadkiem zjawiska, które socjologowie nazywają „**profesjonalizacją**”, polega on na zawężaniu czynności zawodowych i ustalaniu się określonego toku kształcenia, wymaganego do uprawiania określonego zawodu”. Cytowany uczony, analizując problem kryteriów powstawania nowych dyscyplin naukowych stwierdził, że trzy warunki są szczególnie znaczące:

- forma instytucjonalnego uznania, np. utworzenie pracowni, zakładu, katedry poświęconej danej dyscyplinie wiedzy,
- wyodrębnianie się z zakresu zagadnień wchodzących w skład nauki pewnego ich zespołu, o którym się sądzi, że dojrzał do tego, aby zacząć traktować go jako problematykę oddzielnej specjalności,
- względy praktyczne, wymagające wcześniejszych rozstrzygnięć teoretycznych.

Cytowany uczony stwierdził, że jeżeli są spełnione wymienione wyżej wymagania lub przynajmniej jedno z nich to „Jesteśmy wtedy świadkami powstawania nowych specjalności naukowych zajmujących się zagadnieniami teoretycznymi, których rozwiązanie jest konieczne do podejmowania racjonalnych decyzji praktycznych w pewnym zakresie”.

Z. Wiatrowski (1985) uważa, że wyodrębniająca się nowa dyscyplina wiedzy musi spełniać następujące warunki:

- przedmiot badań nowej dyscypliny wiedzy, nowej nauki,
- metody badań naukowych, typowe dla nowej dyscypliny wiedzy,
- podstawowe twierdzenia naukowe i terminologia,
- organizację wewnętrzną nowej dyscypliny wiedzy,
- związek nowej dyscypliny wiedzy z innymi dyscyplinami naukowymi,
- społeczne uzasadnienie nowej dyscypliny wiedzy,
- źródła historyczne nowej dyscypliny wiedzy.

Analizując przytoczone kryteria powstawania nowych dyscyplin wiedzy autorzy tego opracowania doszli do wniosku, że powinny być spełnione następujące kryteria:

- przesłanki obiektywne, które stanowią merytoryczne dowody występowania zjawiska stającego się przedmiotem samodzielnej nauki, a które nie znalazło się dotychczas w kręgu zainteresowań badawczych,
- wyraźnie określony przedmiot badań, który nie występuje jako podstawowy w żadnej z już istniejących dyscyplin naukowych,
- obszary badawcze, tereny i problemy nowej dyscypliny wiedzy,

- metody badań, wśród których przynajmniej jedna jest metodą podstawową i typową dla nowej dziedziny wiedzy,
- teoretyczne przesłanki nowej dziedziny wiedzy, najlepiej własna teoria,
- własna, dla nowej dziedziny wiedzy, terminologia pojęciowa, język podstawowych i pochodnych oraz pomocniczych pojęć,
- placówki badawcze i usługowe nowej dziedziny wiedzy (pracownia, zakład, katedra, instytut),
- kadra naukowa, specjalistyczna i specjalizująca się w nowej dziedzinie wiedzy,
- publikacje i wydawnictwa specjalistyczne, bądź zawierające wyniki rozważań i badań nowej dyscypliny wiedzy,
- potencjalni i faktyczni odbiorcy wyników badań nowej dyscypliny wiedzy,
- możliwości współpracy naukowo – badawczej z uczonymi i instytucjami naukowymi o takim samym lub zbliżonym profilu wiedzy (K. M. Czarnecki, 2001, s. 35-38).

2. Profesjologia jako nowa dziedzina wiedzy – definicje i pojęcia

Termin „profesjologia” składa się z dwóch części: łac. *professio*, który oznacza **zawód** i *logos* – oznacza: **słowo, nauka**. Profesjologia w dosłownym ujęciu oznacza naukę o zawodach, zatrudnieniu. Dokładniejsza analiza pierwszej części terminu „*professio*” oznacza również „**rozwój w zawodzie**”, a szerzej rozwój zawodowy. Oznacza to, że termin „profesjologia” posiada swoje korzenie w terminie pierwotnym – „*professio*” i oznacza naukę o zawodowym rozwoju człowieka. Jednakże pojęcie „**człowiek**” jest bardzo szerokie, a pojęcie „**rozwój człowieka**” oznacza pewien (ograniczony) czas jego życia. Bliższa analiza terminologiczna ujęcia „**zawodowy rozwój człowieka**” prowadzi do następującego jego rozwinięcia: profesjologia jest zatem nauką o:

- **prozawodowym rozwoju** dzieci wieku przedszkolnego i uczniów młodszych klas szkoły podstawowej,
- **szkolno – zawodowym rozwoju** uczniów starszych klas szkoły podstawowej i uczniów gimnazjum,
- **zawodowym rozwoju uczniów** szkół zawodowych (zasadniczych, średnich) oraz studentów wszystkich typów uczelni wyższych,
- **zawodowym rozwoju dorosłych** pracujących we wszystkich wyuczonych przez nich zawodach,
- **pozawodowym rozwoju emerytów i rencistów**.

Termin „**zawodowy rozwój człowieka**” obejmuje trzy główne składniki: **warunki zawodowego rozwoju; proces zawodowego rozwoju; wyniki zawodowego rozwoju**. Termin „**warunki zawodowego rozwoju**” obejmuje dzieci, młodzież, dorosłych pracujących oraz emerytów i rencistów; termin „**proces zawodowego rozwoju**” obejmuje również dzieci, młodzież, dorosłych pracujących oraz rencistów i emerytów; termin „**wyniki zawodowego rozwoju**” obejmuje także dzieci, młodzież dorosłych pracujących oraz emerytów i rencistów. Zatem rozwinięta definicja terminu „profesjologia” jest następująca: **profesjologia jest to nauka o warunkach, procesie i wynikach prozawodowego rozwoju dzieci; szkolno – zawodowego rozwoju uczniów szkół zawodowych i gimnazjum; zawodowego rozwoju**

uczniów szkół zawodowych i studentów uczelni wyższych; zawodowego rozwoju pracujących; pozawodowego rozwoju emerytów i rencistów.

Termin „warunki zawodowego rozwoju” obejmuje: „warunki podmiotowe”; „warunki przedmiotowe” oraz „warunki integracyjne” – podmiotowo – przedmiotowe i sytuacyjne.

Termin „proces zawodowego rozwoju” obejmuje całe życie człowieka i dzieli się na następujące (umownie ustalone) okresy:

- 1) **okres preorientacji zawodowej** dzieci wieku przedszkolnego i uczniów młodszych klas szkoły podstawowej,
- 2) **okres orientacji zawodowej** uczniów starszych klas szkoły podstawowej, uczniów gimnazjum i liceum ogólnokształcącego,
- 3) **okres uczenia się zawodu** przez uczniów szkół zawodowych i studentów uczelni wyższych,
- 4) **okres zawodowej pracy** dorosłych pracujących,
- 5) **okres pozawodowego rozwoju** emerytów i rencistów.

Termin „wyniki zawodowego rozwoju” obejmuje następujące ich przejawy:

- 1) **wiadomości i proste umiejętności przedzawodowe** dzieci wieku przedszkolnego i uczniów młodszych klas szkoły podstawowej,
- 2) **orientację prozawodową** uczniów starszych klas szkoły podstawowej, uczniów gimnazjum,
- 3) **orientację zawodową** uczniów liceów ogólnokształcących,
- 4) **adaptację zawodową** uczniów szkół zawodowych i studentów,
- 5) **identyfikację z wybranym zawodem** uczniów szkół zawodowych i studentów,
- 6) **stabilizację** w uczeniu się wybranego zawodu uczniów szkół zawodowych i studentów,
- 7) **sukcesy w uczeniu się zawodu** uczniów szkół zawodowych i studentów,
- 8) **interioryzację** zdobywanej wiedzy i umiejętności zawodowych,
- 9) **strukturyzację** wiedzy i umiejętności zawodowych,
- 10) **kwalifikacje** zawodowe absolwentów szkół zawodowych i studentów uczelni wyższych,
- 11) **plany** dalszego rozwoju zawodowego absolwentów szkół zawodowych i uczelni wyższych,
- 12) **adaptację, identyfikację, stabilizację i sukcesy** w pracy zawodowej absolwentów szkół zawodowych i uczelni wyższych,
- 13) **słabnącą aktywność zawodową** i „myślenie o emeryturze” pracowników,
- 14) **odejście na emeryturę,**
- 15) **postzawodową aktywność** życiową emerytów i rencistów: biologiczną (fizyczną), psychiczną (umysłową) i społeczną (środowiskową).

3. Terminologia naukowa w opisie profesjologii jako nauki

Łatwo jest zauważyć szeroki wachlarz terminologiczny, jaki bezpośrednio, pośrednio i pomocniczo wiąże się z nową nauką – profesjologią. Można w nim wyróżnić pojęcia podstawowa – wiodące – kluczowe, jak np. „zawodowy rozwój”, „zawodowa wiedza”, „zawo-

dowe kwalifikacje”; pojęcia pomocnicze w opisie pojęć kluczowych, jak np. **rozwój, zmiana**, oraz pojęcia uzupełniające treść opisu zawodowego rozwoju człowieka.

Trzeba tu wyraźnie podkreślić ten fakt, że pojęciami integralnie związanymi z „profesjologią” jako nauką są **terminy metodologiczne**, takie, jak „**profesjografia**” jako podstawowa metoda badań naukowych profesjologii; „**profesjogram**”, jako materiał badawczy do analizy zawodowego rozwoju człowieka; **metoda analizy, oceny i interpretacji wytworów działania** przedzawodowego, zawodowego i postzawodowego. Trzeba również w tym miejscu wyróżnić terminologią związaną z teoretycznymi podstawami profesjologii, jako nauki, np. **teorię miejsca i przestrzeni jednostki, i grup zawodowych w społecznym podziale zawodów, i pracy ludzkiej**.

Można, w zakończeniu tego opracowania sądzić, i tak sądzą jego współ-autorzy, że profesjologia jako nauka o zawodowym rozwoju człowieka posiada swoją, typową dla tej nowej dziedziny wiedzy, terminologię. A więc spełnia jedno z ważnych kryteriów wyodrębniania się nowych dyscyplin wiedzy. Dowodem takiego twierdzenia jest pierwszy spis pojęć profesjologicznych w przygotowywanym do druku *Leksykonie profesjologicznym* (2008), opracowany przez członków Polskiego Towarzystwa Profesjologicznego pod naukową redakcją prof. Kazimierza M. Czarneckiego, twórcy profesjologii i prof. Bogusława Pietrulewicza – założyciela i pierwszego prezesa Polskiego Towarzystwa Profesjologicznego.

Literatura źródłowa

- Czarnecki K., Ukierunkowanie zawodowe człowieka, Katowice 1981.
Czarnecki K., Rozwój zawodowy człowieka i jego uwarunkowania, Warszawa 1983.
Czarnecki K., Rozwój zawodowy człowieka, Warszawa 1985.
Czarnecki K., Profesjologia w zarysie. Zarys nauki o rozwoju zawodowym człowieka, Warszawa 1986.
Czarnecki K. M., Karaś S., Profesjologia w zarysie, Radom 1996.
Czarnecki K., Psychologia zawodowego rozwoju osobowości, Kraków 1998.
Czarnecki K. M., Naukowy rozwój człowieka, Kraków 2001.
Czarnecki K., Kowolik P., Profesjologia, [w:] Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku, Warszawa 2005, tom IV.
Geblewicz E., Powstawanie nowych dyscyplin naukowych, Wrocław 1973.
Kotarbiński T., Przegląd problemów nauki o nauce. Studia z zakresu filozofii, etyki i nauk społecznych, Warszawa 1970.
Kotarbiński T., Prakseologia, Wrocław 2000.
Kowalewski Z., Zmiany w strukturze nauki, [w:] Powstawanie nowych dyscyplin naukowych, Wrocław 1973.
Kraus-Klich E., Uwarunkowania niepowodzeń w studiowaniu studentów Wyższej Szkoły Humanitas w Sosnowcu. Praca dyplomowa napisana pod kierunkiem prof. dr. hab. Kazimierza M. Czarneckiego, obroniona z wynikiem bardzo dobrym z wyróżnieniem. Sosnowiec 2008.
Nowacki T. W., Podstawy dydaktyki zawodowej, Warszawa 1971.
Nowacki T. W., Leksykon pedagogiki pracy, Radom 2004.
Wiatrowski Z., Pedagogika pracy w zarysie, Warszawa 1985.

Recenzent: B. Pietrulewicz